

Adalékok Csesztve történetéből, életéből.

(Roza Jánosné tollából 2004)

Minden népnek (bárhon éljen) meghatározói: bármely egyház, oktatás, az ott élő emberek. A sorrendiség nem fontos, mégis az egyházzal kezdem. Gondoljunk Géza fejedelemre, István királyra. Nélkülük hol volna a magyarság.

Az egyházzal, illetve történetével kezdem mondandómat.

- A rk. templom biztosan állott 1212-től.

XIII: század elejétől sírok a templom körül. István király törvénybe rendelte, temetkezés a templom kertjében legyen. A halottakat tisztelő élők amikor meglátogatják szeretteiket, betérnek a templomba is. Bölcs rendelet volt. Itt nyugosznak templom körüli sírboltokban "ősi temetőben" 1200 – 1796. elhunytak.

- 1248-ban a tatárok elpusztították az egész falut. A templomot sem kímélték meg. Az első újjáépítés ideje nem határozható meg.
- 1594-ben a törökök dúlták fel Balassagyarmatot és Csesztvét.
- 1731-ben újjáépítették.
- 1856-ban újabb tűzvész.
- 1757-ben az egész templom újraépül. A sok dúlás után szétdobált köveket (a Tabán kertjeiből szedték össze) beépítették a falakba. Ekkor kapott kőtoronyt és zsindeletet.
- 1792. önálló plébánia, kegyura az esztergomi káptalan.
- 1792. okt. 12. (Rövidítés az alapítólevélből.)

"Miután főmagasságú Battyán József bíboros, esztergomi érsek, Magyarország primása úgy látta, Csesztve messzire fekszik Balassagyarmattól, úgy határoztunk, hogy Csesztve önálló plébánia legyen, Riba, Bakó filiákkal.

Alulírott Wilt József prépost kanonok, az eminenciás úr helytartója, a jámbor nép javára és lelki vigaszára, a csesztvei plébános illő bevezetésére, a már régebben itt élő kántortanító fenntartására, az egyházmegye kasszájába tettem 6700 rajnai forintot. Melyből 300Ft a plébános személyére, 35 a kántornak utaltassék ki mindenkorra.

Aláírva, lepecsételve Pozsonyban, 1792. okt. 12."

- 1882-ben javítások és padlózás a plébánia épületében.
- 1885-ben az esztergomi káptalan, mint kegyúr, renováltatta az omladozó templomot. Az ehhez szükséges 4500 db téglát Madách Károly, Majthényi Ottmár adományozták.
- 1881. Majthényi nővérek, Madách Sarolta, Srebenszki Anna, De la Motte grófnő szül. Csernyus Izabella, Végh Malvin, és az oltáregylet értékes adományaikkal díszítik a templomot.
- 1883. Madách Margit és br. Buttler Ervinné viszik tovább a jótékonykodást.
- 1894. I. Ferenc József katonai nagygyakorlatra érkezett Balassagyarmatra. A környék lakói mentek a városba, illően fogadni a királyt. Őfelsége Csesztvén is megfordult. A plébánia földjei felett voltak felállítva az ágyúk, melyeket megszemlált.
- 1897. Dr. Ybl Félix és felesége Frölich Helén a templomot kívül, belül megcsinosították.
- A főoltár, Szt. Márton képét br. Von der Becke festette ingyen.

Madách Imréről: nem vagyok alkalmas életművének méltatására. Megteszik a történészek. Mindenki nagyon tiszteli. Nagy megtiszteltetés, itt található az ország egyetlen Madách Emlékház (Múzeum.) Csak néhány adat, amit mindenki tud:

- 1845. febr.: Cséhtelken hivatalos eljegyzés Fráter Erzsébettel.
- 1845. júl. 20. Csécsén házasságkötés a kat. templomban.(Erzsébet református.)
- Ebből az alkalomból Madách oltárképet ajándékozott a templomnak. Ma is látható. Jézus menyemenetelét ábrázolja.
- Házasságkötés után a csesztvei kúria lett otthonuk. Nagy tévedés, hogy azért, mert a Nagyasszony nem bírta elviselni Erzsébetet.
- Madách sokat betegeskedett fiatal kora óta. Balogh Károly említi könyvében – Madách az ember és a költő - : "gyakran járt különféle fürdőkbe. Egy ideig segítettek. A Nagyasszony és Erzsébet két nagyon különböző természet. Mégis a Nagyasszony, fia iránti szeretetből a leány felé nyújtja kezét. Nem gördít akadályt a fiatalok szándéka elé. Tudja, Erzsébet fél tőle, ezért néhány szeretetteljes szót ír neki."
- Madáchnak a vármegyházán volt komoly hivatala, pár km. Balassagyarmat. A Nagyasszony ezért ajánlotta a csesztvei kúriát. Közel volt hintóval elérni Gyarmatot.
- A házasság felbontása után Sztregováról szívesen jött Károly testvéréhez.
- 1863-ban Arany Jánossal járt itt, 1864 májusában utoljára.

Ki, mit, gondol? Ilyen rövid idő alatt minden szempontból szép, tartalmas életet élni, ajándék.

- Orbán Szilárd (1901-1907) rendbehozta a plébánia földjeit. Jobbkeze Supka Mihály gazda volt, akit jótékonyágáért áldja az egész falu.
- 1920-ban készült új harang, felszenteléskor Grosschmid Károlyné Madách Alice volt a keresztanya.
- A világháborúba 64-en vonultak be, 28-an hősi halált haltak.
- 1931-ben Csesztve és Bakó között kő keresztet állított Duffek Antal plébános.
- 1936. Keresztállítás a falu közepén, Szklenár János és felesége Belá Veronika jóvoltából.
- Rákóczi János járt ide vadászni. Hosszabb-rövidebb ideig lakott a "talán" Rákóczi kastélynak nevezett épületben. Később itt lakott Ybl Miklós, a helybeliek "kutyás ember"-nek nevezték. Sok éven keresztül itt élt Starkbauer László és felesége Alinka néni. (1960-ban még volt szerencsém társalogni velük.) Több évtizedes kántortanítói munkásságából sok mindent elmondott. 1980. A kúria eléggé elhanyagolt volt, mégis megvette Köllő Miklós, a magyar pantomimművészet legkiválóbb mestere. A maga erejéből, barátok, művésztársak segítségével újjávarázsolja az épületet. Szabad idejében itt pihen. Ebből új energiát merít. A község lakói hamar megszerették.

Kissé korábról:

- 1944. Néhány hétig itt tanított Váci Mihály. (A régi ev. Iskolában.)
- 1944. dec. 9. Reggel 9 ó-kor az orosz csapatok harci cselekmény nélkül bevonultak.

A plébániára generális volt elszállásolva, 10 napig. Nem akadályozta, szorgalmazta, úgy végezzünk a templomban mindent, mint eddig. Egyik politika tiszt megbeszélésre hívatta a lelkészt, Starkbauer László kántortanítót, Szklenár László akkori bírót, mind a templomban, mind az iskolában folytassák tevékenységüket.

- 1944. dec. 24. 200-nál több orosz katona volt beszállásolva a plébánián. A templom sértetlen maradt, de a hívek még vasárnap sem látogathatták, munkára vitték őket.
- 1944. dec. 27. Orosz tankok érkeztek pihenőre. 1945. febr. 27-ig voltak itt.

Iskolák

Róm. Kat. Elemi iskola.

- 1723-28-ban van tanító. Kis számú növendék miatt a tanító saját lakásában tanított.
- 1871-ben komoly tanterem, mely egy fedél alatt van a kántortanító lakásával.
- 1947. jún.: a kat. Egyházközség igényelte az alsó Grosschmid (Majthényi) kastélyt az iskola céljára. Két tanterem, tanítói lakás.

- 1948 nyarán mindkét felekezeti iskola az állam kezére került.
- 1948/49-ben még kötelező volt a hitoktatás.
- 1950/51-ben már fakultatívvá vált.

Az iskola tanítóit nem sorolom, bár van névsorom.

Evangélikus iskola

- Adatok 1730 körül kezdődnek.
- Eleinte más-más magánházaknál végezték az istentiszteleteket és tanították gyermekeiket.
- A ma s fennálló iskolájuk – a templom megépítése előtt istentiszteleti célokra is szolgált.
- Az első tanító Tomanidesz Mátyás 1723-1728-ig.
- Annyira szegények voltak a tanítók, hogy más munkát is kellett vállalniuk. A tanítók nevét nem sorolom.
- A tagosításkor az Esztergomi Káptalan, Madách Károly, Majthényi Péter egy-egy holdat adományoztak.

Az 50-es éveket nem taglalom. Mindenki a saját bőrén tapasztalta. Ki jól, ki rosszul.

- 1952. aug.: lourdesi barlang épült a templom előtt.
- 1956.: A tanácsházán lévő könyveket kivitték, elégették. A résztvevőket személyenként 10 Ft-ra büntették.
- Négy fiatalember szétszedte a szovjet sírt és kidobta a kerítésen kívülre. Felszólítás után visszarendezték (ha nem, büntetést kapnak.) Kető közülük magas beosztású, és párttitkár lett.
- Az akkori tanácselnököt két férfi baltával megfenyegette. A tettlegességet két asszony akadályozta meg.
- Később jártak "pufajkások", de nem molesztáltak senkit.

1960. Valamit javult a helyzet.

- Kezdődött a családi házak építése. Ekkor még 8 oszt. általános iskola működött 2 tanteremben, 3 tanítóval. Volt napköziotthonos óvoda. Szakács: id. özv. Cserődi Jánosné. Hitoktatás mind a két felekezet részére volt, tanítási órák után.
- A Kossuth és Madách úton még nem volt portalanított út, esőzéskor iszonyú nagy sár volt.
- Naponta kétszer járt "fakarusz" busz, kicsi volt és majd kirázta a lelkünket.

Hála Istennek, következett a Madách Centenárium:

- portalanított út
- jó autóbuszközlekedés
- új művelődési ház könyvtárral
- korszerű vegyesbolt

1970. A körzetesítés miatt megszűnt az iskolai oktatás. Ma is Szügybe járnak a tanulók, az alsósok is. A 80-as évektől mindenki tudja, érzi a változást. Napjainkban is.

A történelem mellett ide valók a népszokások is. Jó tulajdonsága az embernek, hogy nehezebb időkben is megtalálja az alkalmat egy kis vidámságra.

- Újév: Természetes volt, a rokonok otthon köszöntötték egymást. Vendéglátás: egy kis pityóka, kolbász, kalács. Még mostanság is, idegen kisgyerekek, muzsikások jönnek új évet köszönteni.
- Farsang: Szombaton, a szegényebb aprónép hosszú, csörgős botokkal beköszöntöttek a

házakhoz.

Csörgették a botot és kántálták:

Hó, hó farsang, itt van már a farsang!

Aki nem ad szalonnát, kiszúrom a gerendát!

Természetesen mindenhol szúrtak a botra füstölt húst, és bőrdarabokat. Este ebből főztek kocsonyát. Vasárnapi ebéd: kolbászleves, bodag, herőke. Este: "tapsibál".

- Nagyböjt: túlzásoktól tartózkodás. Nem illet nótázni kocsmában sem. Nagypéntek: szigprú böjt, az evangélikusok legnagyobb ünnepe. Katolikusoknál Szentségimádás, tisztelgés Jézus sírja előtt.
- Húsvét: Nagyszombat. Kocsonya és sonka főzés. Tojásfestés. Kemencében sült túróslepény, lekváros, cimetes (fahéjas) tekercs, mákos kalács. Estefelé gyertyás körmenet. Lányok vitték a lobogókat népviseletben. (Ma már nincs.) Vasárnap: mindenkinek ünnepi istentisztelet, (kötelező annak is, aki máskor nem megy templomba.) Húsvéthétfő: Vízzel locsolkodtak. Ajándék, piros tojás. A közeli vendégeket kínálták sonkával, tojással, egy-egy pohár házi borral, szombati kaláccsal. Este: "tapsibál". (Ma már nem így van.)
- Májusfa állítás. Mint minden helyen, itt is állítottak a lányos házak előtt fát, melyet feldíszítettek szalagokkal, boros üvegekkel. Az 1700-as években szoktak állítani májusfát az evangélikus templom előtt.

Egy régi ének: (? Mari néni mondta, sajnos már nincs köztünk.)

Édesanyám hol a kendőm?

B. Laci a szeretőm.

Állítják a májusfát, arra kellene a kendő.

Ott van lányom, a szublóban, szépen összehajtogatva.

Vidd ki lányom a piros kázmért, hogy legyen a májusfa nagyon szép.

- Pünkösd: Húsvét ünnepét követi 50 nappal. A 18. század végétől ismert a pünkösdölés. A községben nem volt hagyománya. Jó néhány évvel ezelőtt bemutattunk a templomban pünkösdölést (10-12 éves gyerekekkel).

Csak részletek:

Mi van ma, mi van ma?

Piros pünkösd napja.

Holnap lesz, holnap lesz a második napja.

András, bokrétás, felséges jó táncos,

jól megfogd, jól megfogd a lovad kantárját!

Ne tipesse, ne tapossa a pünkösd rózsát!

Pünkösd királynő:

Én kicsi vagyok, nagyot nem szólhatok,

Mégis az Istennek dicséretet mondok.

Nem anyától lettem, rózsafán termettem.

Piros pünkösd napján, hajnalban születtem.

Minden szereplő:

Szentlélek áldása szálljon erre a házra,

a benne lakókat indítsa vígságra!

Öregasszonyoknak töltött galambocskát, öregembereknek csutora borocskát.

Ide kínálkozik Balassi Bálint verse:

Áldott szép pünkösdnek gyönyörű ideje,

mindent egészséggel látogató ege,

hosszú úton járókat könnyebbítő szele.

Neked virágoznak bokrok, szép violák,
folyó vizek, kutak, csak neked tisztulnak.
A jó hamar lovak is csak benned vigadnak.

(Szívesen munkálkodnék néhány dologban, de nincs kivel. A fiatalok tanulni, vagy munkába elmennek reggel, este jönnek fáradtan.)

- Legközelebbi ünnep: Péter – Pál. Az aratás kezdete. Gyönyörű szép szalmakoszorúkat fontak maguknak, meg a gazdáknak is. Aratás végeztével "tepsis" bál, amikor az uraság szerényen megvendégelte munkásait.
- Augusztus 20. Egyházi ünnep. Csak az 50-es években lett az "új kenyér" és az alkotmány ünnepe.
- November, Mártonnap (búcsúnap) Lúdvágás, pampuska, túróslepény, az új bor iszogatása, bál.
- December Lucázás: A szármarságok éjszakája. Elmondás után: A legények szétszedték a lovaskocsit, - és éjjel – felrakták a darabokat a házak tetejére. Hogy csinálták? A kikapukat bedobálták a patakba. A kerítéseket bemázolták. A házak elé a tollfosztás maradványát – kosztunkát – betaposták a sárba. Lucaszéket nem faragtak.
- Karácsony előtt: minden reggel hajnali mise, roráté, ma már nincs. Aprószentek napján a kanász fűzfavesszővel megsuhintotta a lányokat, hogy frissen ugorjanak. Kapott érte némi ajándékot.
- Advent idején szokás volt: kisebb méretű, nyitott szalmafedeles házikóban elhelyezték a kis Jézus, Mária, József szobrát, mellette báránycák, szármárka. Beköszöntek a házakhoz: Szabad betlehemezni? (Szabad volt.)

Énekelték:

Szállást keres a szent család.
A kis Jézus megszületett,
nincsen aki befogadja őt,
ki égnek-földnek ura.
Segítsetek jó emberek,
essen meg rajtunk szívetek.
Dicsértessék a Jézus Krisztus.

(Némi ajándékot kaptak: diót, almát, néhány fillért.)

- Nagykarácsony. Mindenhol családi ünnep. Ádám, Éva napján mákos guba, forraltbor. Mindenhol állítottak karácsonyfát, legtöbb helyen borókát. Díszítették otthon főzött szaloncukorral, színes papírszalagokkal, dióval, almával. Ez estén a család gyermekei kilopakodtak az ablak alá, énekelték: Mennyből az angyal...A gazda behívta őket – mintha idegenek lennének – és megajándékozta őket apró ajándékokkal. (Már jó előre elő volt készítve.)
- Éjféli mise előtt beszélgetés, kártyázás családi, baráti körben. A mise mindenkinek kötelező, aki csak járni tud.
- A következő napon nagymise. Húsos, de egyszerű ebéd, kalács.
- Szilveszter: Mindkét felekezetenél kötelező résztvenni az esti hálaadáson. Kártyázás sorban a házaknál (60-as évektől a kocsmában.) Házaknál kínálás húsételekkel – fasírozott -, kaláccsal, meleg borral. (Régebben házaknál "tepsis" bál, később a kultúrházban zenés bál, hajnalig.

- Tollfosztás: minden háznál esemény volt. Összejött a rokonság, szomszédok. Kibeszélték mindenki ingét-rokolyáját. Hagyományos kínálás: mákos kukorica, bodag, meleg bor. A haszontalan suhancok most is kitaláltak valamit: hol verebeket, hol kakast dobtak be, megrémültek az állatok, a fosztók sikoltoztak, mert szanaszét szállt a toll. Akkor sem villanyvilágítás, sem rádió. Úgy múltatták az időt, ahogy tudták.

- Lakodalom: (elmondta Cs. M. Néni)

"Ősszel, amikor véget ért a betakarítás, meg volt az új pálinka, bor. A harmadi szomszédunkban (1924) lakodalom volt. Nagyon szerettem a magyar nótákat, énekeltem a 'Nem vagy legény Berci'-t. (Hat éveske lehettem.) Annyira megtetszett a cimbalmosnak, föltett az asztalra, ott énekeltem tovább.

Régen szinte egyeztek a szokások. Manapság változás.

Nálunk az étrend: katlanban főtt tyúkleves, házilag gyúrt tészta, a főtt húshoz torna, vagy paradicsomszósz (omócska). Paprikás hús, savanyúság. Ahol vágta malacot, fasírozott, sült hús.

Sütemények: különféle rétes, túróslepény, mákos – káposztás kalács.

Menyecske után kínálás: (hajnalban) pálinkával, kolbásszal.

Ma már flancosak a lakodalmak, akármilyen mutatósak, gazdagok is, hol vannak a régiekhez. Csak a sok ajándék."

- Keresztelő: Kis lakásokban sokan éltek együtt. Amikor eljött a szülő anyja ideje, vesszőkávákat tettek az ágy köré, az egészet beborították könnyű, csipkés, gyolcs lepedővel, a háziakon kívül a bábaasszony végezte a teendőt. Más ne lássa. A szülés után két nappal a komasszony húsleves, húst, nagy tányér süteményt vitt a mamának, hogy erősödjék. Két héten keresztül, hétköznapi is. Két hét múlva keresztelő. A keresztszülők pályapénzt adnak. (Manapság aranyfűbevaló, aranylánc, aranygyűrű.) Ünnepi ebéd: leves, levest, paprikás. A komasszony hozta a süteményt. A keresztszülők akkor még vállalták, segítették a gyermeket hitbéli fejlődésében, első áldozásra, bérnálásra, házasságkötésre, vagy evangélikusoknál konfirmálásra.

Ma meg??

Csesztve 2004 november

Roza Jánosné tollából gépelte Zérczi István